

August Monzon i Arazo, C.O.

L'Oratori de Sant Felip Neri
en la vida i la missió de
John Henry Newman

Conferència pronunciada el 21 de febrer de 2001
a l'Aula Magna de la Universitat Pontifícia de Salamanca,
dins els actes organitzats per la "Càtedra John Henry Newman"
en commemoració del bicentenari del naixement
del Vble. John Henry Newman

L'ORATORI DE SANT FELIP NERI EN LA VIDA I LA MISSIÓ DE JOHN HENRY NEWMAN

John Henry Newman ha estat conegut, sobretot, com el “cardenal Newman”, tot i que la seva popularitat no va molt més enllà, encara, dels països de parla anglesa. Des de fa dues dècades, a partir de la declaració de la heroïtat de les seves virtuts en el 1991, s’ha sentit parlar cada cop més del “venerable John Henry Newman”. I en els àmbits acadèmics i teològics el nom de Newman apareix, sense més afegitons, junt al d’altres figures senyeres del pensament cristià. Tanmateix és menys freqüent –àdhuc constitueix un aspecte oblidat per molts– la consideració de Newman com a oratorià. La seva etapa catòlica, però, –gairebé exactament la meitat de la seva vida– és lligada indissolublement al seu encontre amb la persona d’aquell florentí i “apòstol de Roma” en el segle XVI, Felip Neri, i amb la seva obra, l’Oratori¹. No és gens exagerat afirmar que Newman “hauria preferit” –preferí, de fet– “l’Oratori a les seves pròpies obres, projectes o possibles recompenses o reconeixements, fins i tot de l’Església, a la qual precisament l’Oratori l’ajudà a servir millor”².

El 21 de febrer de 1968 datava el seu llibre *Newman the Oratorian* el P. Placid Murray, monjo benedictí de Glenstal. Com a complement al seu estudi “Newman the Priest. Being a Study of the Continuity between his Anglican and his Catholic Ministry”, defensat com a tesi doctoral a Sant Anselm (Roma), publicava els escrits inèdits de Newman sobre l’Oratori³. Aquests completats amb la seva correspondència, encara en curs de publicació, els seus escrits autobiogràfics i alguns sermons⁴, constitueixen la principal porta d’accés a una vessant de la seva personalitat que, sens dubte, té gran interès per a nosaltres, els membres de la Confederació oratoriana, però que, principalment, fou d’una importància central en la vida i la missió del propi Newman.

¹ La biografia més recent sobre Sant Felip Neri en castellà és la següent: TREVOL, M., *San Felipe Neri, apóstol de Roma* (Santander 1986); TÜRK, P., *El fuego de la Alegría. Felipe Neri* (Alcalá de Guadaira 1992); ORATORIO DE ALBACETE, *San Felipe Neri. La figura, el espíritu y la obra del fundador del Oratorio* (Barcelona 1998; edició en català 2000). Una aproximació interessant la proporciona PRODI, P., “Felipe Neri” dins el *Diccionario de los santos* ed. per C. Leonardi / A. Riccardi / G. Zarri (Madrid 2000), vol. I, pp. 778-784.

² “La vocación oratoriana de Newman”, en NEWMAN, J.H., *Pensamientos*, ed. per l’Oratori d’Albacete (Barcelona 1995), p. 126.

³ “Newman’s Oratory Papers”, a *Newman the Oratorian* (Dublín 1969, Leominster 1980), pp. 130-467. Les nostres referències als escrits de Newman han estat tretes principalment d’aquesta obra. Cf. també: TREVOL, M., *John Henry Newman. Crónica de un amor a la verdad* (Salamanca 1989), especialment caps. 5-16.

⁴ Especialment, “The Mission of St. Philip Neri” (1850), inclòs més endavant a *Sermons Preached on Various Occasions* (1857) amb el núm. 12; existeix una traducció gairebé íntegra en català: *Newman. Idees, documents, estudis* 18 (desembre 1995). Cf. també la primera part de *The Idea of a University* (1852), discurs IX, així com el final de l’*Apologia pro Vita Sua* (1864).

I

Poc després de la recepció de Newman en l'Església catòlica, el 9 d'octubre de 1845, Nicholas Wiseman, bisbe coadjutor pel Districte Central d'Anglaterra, no sols el persuadí perquè s'ordenés de prevere, sinó que també li va suggerir l'Oratori de Sant Felip Neri com a forma de vida més adequada per a ell i pels seus companys que l'havien seguit en el recés precedent de Littlemore, als afores d'Oxford. Alguna influència hauria d'haver en aquesta proposta l'interès de Wiseman per disposar d'un clergat proper i no adscrit a un gran orde, com els jesuïtes, però certament ja anys abans, en 1839, havia vist en l'Oratori la resposta més oportuna al projecte de Hurrell Froude – amic de Newman i conegut també de Wiseman des del viatge d'ells a Itàlia en 1833– de “retornar a les comunitats religioses... amb la finalitat de fer reviure el cristianisme a les grans ciutats”.

Newman, que a Littlemore ja havia aconseguit una antiga versió anglesa de la *Instituta* o Constitucions de la Congregació de l'Oratori, en poc més d'un any discerní la seva opció vocacional. Aquesta, en primer lloc, havia de ser comunitària: descartava, per tant, una dispersió del grup de Littlemore en el clergat diocesà. Encara que Newman mai no tingué intenció de fundar allà un “monestir anglocatòlic”, com aleshores es va dir, la comunitat que s'havia anat formant al seu voltant des de feia més de tres anys adoptà algunes observances monàstiques com el silenci, els dejunis i la recitació en comú del Breviari romà, junt amb l'estudi i la meditació personal. Però, de manera especial, ell es trobava unit a aquells joves, als quals atreia amb força, pel seu origen universitari comú, ja que gairebé tots eren, com ell, de la Universitat d'Oxford. D'ací que, segons Jean Honoré, compartissin uns trets característics: “una certa reserva de judici, pudor en allò que fa referència als sentiments, un agut sentit de la cultura, el gust innat per l'humanisme”, acompanyat pel “respecte a les persones i el rebuig de tota coacció”⁵. Aquest conjunt de béns –que, en paraules de Newman, conformaven “el nostre caràcter, els hàbits de la nostra vida interior, la nostra manera de pensar”–, havien de ser preservats, perquè, sens dubte, tenien en si mateixos un valor providencial.

Traslladats a la “fortalesa catòlica” d'Oscott, Wiseman els oferí el col·legi, al qual Newman posà el nom de Maryvale. La seva primera idea fou fundar allà una nova congregació, que anomenà “de la Santíssima Trinitat” i que estaria dedicada a la reflexió teològica, la predicació i la controvèrsia intel·lectual, amb l'objecte de “promoure l'adoració dels misteris de la fe enfront del racionalisme imperant”: en definitiva, de “sotmetre la raó a la fe”. Responia, bàsicament, al *contemplata aliis tradere* de l'Orde dels Predicadors, adaptant-lo als nous temps, i preveia una reducció al mínim de l'ofici coral i una estructura democràtica (com a l'Oratori)⁶, tanmateix la seva seu era rural i no urbana (com a Littlemore).

En el mes d'octubre de 1846 van a Roma, al Col·legi de Propaganda fide, per fer els estudis eclesiàstics anteriors a l'ordenació, i Newman descarta aleshores d'unir-se a gran ordes com els dominics –que considerava inclinats al rigorisme– o als jesuïtes, massa modelats, segons ell, per un esperit de cos que els feia poc creatius. Insisteix en que la seva “vida passada pot proporcionar una mena d'esbós i un punt de partença pel

⁵ *Itinéraire spirituel de Newman* (París 1963), p. 162.

⁶ Aquest tret és expressat en la frase “l'Oratori és una república ben ordenada”, que hom atribueix a Francesco Maria Tarugi, un dels primers deixebles del sant, més tard arquebisbe d'Avinyó i cardenal.

futur” i confessa que li desagrada la idea d’“abandonar tota propietat”. Entrar en un orde religiós hagués suposat, evidentment, la desaparició del grup com a tal, l’adquisició de nous hàbits mentals, la pèrdua de l’anterior autonomia personal i, en definitiva, una profunda ruptura amb el propi passat.

Una visita a l’Oratori romà de la Chiesa Nuova, el gener de 1847, fa recordar a Newman els Col·legis universitaris anglesos: “els membres, escriu, conserven els seus béns i habitacions, hi ha poques lleis... i una esplèndida biblioteca”. La casa, arriba a dir Newman, pensant en l’experiència de Littlemore, “és potser massa còmoda”⁷. Els dies 17 al 25 de gener –avui tan plens de significat ecumènic– Newman i el seu fidel amic Ambrose St. John demanen llum per la seva vocació davant la tomba de sant Pere, al mateix temps que estudien les Constitucions i la història de l’Oratori. A principis de febrer la decisió ja estava presa: després de rebre l’ordenació, serien iniciats en la vida oratoriana pels Pares de la Chiesa Nuova, successors dels primers deixebles de sant Felip. “Les meves raons varen ser d’aquesta manera –dirà Newman més endavant–: tenint present que els gustos de cadascú de nosaltres eren molt diferents, l’Oratori obria un camp d’acció més ample en aquest sentit que els altres instituts; a més, em semblava que s’adaptava millor que qualsevol altre a homes formats a Oxford i Cambridge”. Això s’afegirà, de seguida, aquesta altra raó de pes: l’Oratori, a diferència tant de les parròquies com dels monestirs, és concebut com un centre permanent d’irradiació espiritual per les grans ciutats.

Al mateix temps, la figura de Felip Neri, de qui Newman ja tenia alguna notícia com anglicà, se’ls feia cada cop més propera. “Em recorda en moltes coses a Keble, escrivia a la seva germana Jemima... Ambdós comparteixen una aversió total a la hipocresia, el caràcter jovial i gairebé excèntric, el tendre amor envers els altres i el rigor amb ells mateixos...” En un i altre descobria una rara meravella: els dons de la naturalesa perfeccionats per la gràcia; la santedat com a “poesia suprema del cor”. En realitat, el mateix Newman tenia trets comuns amb Felip: la modèstia, el rebuig a l’ostentació i l’engany, el sentit de l’humor, l’aversió a l’exercici de l’autoritat... La seva trobada amb ell fou, sens dubte, providencial, i profundament cordial, en el sentit del seu famós lema cardenalici, *cor ad cor loquitur* –és a dir, fou *integral*, abraçant totes les dimensions del seu ésser; i no sols en la seva *devoció* personal, sinó en la seva *funció* institucional de fundador i superior de l’Oratori anglès, com assenyalava Murray⁸–.

El 14 de febrer Newman ja és capaç, en nom propi i dels seus companys, de presentar un projecte del futur Oratori anglès al cardenal Frasoni, prefecte de Propaganda. A l’institut de Sant Felip, diu, “hem descobert un camí intermedi entre la vida religiosa dels jesuïtes i una vida completament secular”, el qual “s’ajusta perfectament al que necessitàvem”. El lloc més adequat per iniciar l’Oratori són, no hi ha dubte, les ciutats de la zona industrial d’Anglaterra, on l’anglicanisme, molt feble, ha deixat pas lliure a les Esglésies evangèliques dissidents i a organitzacions obreristes

⁷ En un dels primers escrits dirigits a la seva comunitat, Newman ho expressa d’aquesta manera: “El més semblant que conec a una Congregació de l’Oratori són els Col·legis de les universitats anglicanes. Preneu un d’aquests Col·legis, traieu-ne l’habitatge, l’esposa i els fills del Prebost, reincorporeu aquest al cos dels residents i us trobareu amb una Congregació de Sant Felip Neri”.

⁸ *Newman the Oratorian*, cit., p. 107. Louis Cognet, al seu assaig *Newman ou la recherche de la vérité* (París 1967), p. 187, el considera “un oratorien profondément convaincu de sa vocation et décidé à en défendre l’intégrité”. I és que certament l’Oratori no fou per ell “una solució, com vist des de fora pugui semblar, sinó una vertadera *vocació*” (“La vocación oratoriana de Newman”, en NEWMAN, J.H., *Pensamientos*, cit., p. 126).

d'orientació positiva i atea. Des d'allà podria estendre's a d'altres ciutats industrials, àdhuc a Londres, com a capital de l'Imperi britànic. Les Constitucions de l'Oratori (del segle XVII), però, haurien d'adaptar-se en alguns aspectes a les condicions contemporànies d'Anglaterra. Aquí Newman es refereix amb força detall als exercicis o reunions espirituals que donaren origen i nom a l'Oratori i que eren, fonamentalment, en la lectura comentada de l'escriptura, de la història de l'Església i d'altres llibres de tema espiritual, acompanyada del cant i de l'oració en comú; com una part de l'esmentat comentari familiar, Newman no oblida la dimensió exhortativa⁹, però dissenya el diàleg sobre la lectura amb un caràcter expressament divers a l'ideat per Sant Felip i recollit en les Constitucions: aquest diàleg podria consistir, segons Newman, en una controvèrsia fictícia entre un catòlic i un no catòlic, amb finalitat apologetica; el seu mode seria, doncs, més intel·lectual i argumentatiu. En algunes ocasions, fins i tot, podria ocupar-se polèmicament dels temes tractats amb intenció antireligiosa a les Escoles pels obrers. Entre els que assistien a les reunions s'anirà creant progressivament una confraternitat seglar (la qual en la tradició oratoriana rep el nom d'"Oratori parvo"). Els membres de la Congregació dedicarien la resta del seu temps a l'estudi i l'edició de llibres, posseint potser una església pròpia.

Aquest document és important perquè en ell es recullen *in nuce* els trets principals de la idea oratoriana de Newman: l'obra de Sant Felip és concebuda primordialment per la formació espiritual dels laics, *al servei dels quals* està la Congregació o comunitat de vida apostòlica¹⁰; les circumstàncies de temps i llocs fan legítima i àdhuc necessària l'evolució o desenvolupament de la tradició primitiva; en aquest sentit, l'element intel·lectual ha de tenir una més gran presència en l'Anglaterra del segle XIX –cada cop més sota l'impacte de la crítica i la tècnica modernes– que no pas la que tenia en la Roma del segle XVI; estratègicament, cal començar per les zones industrials més descristianitzades, com Birmingham, on Newman veia el futur d'Anglaterra, evitant d'aquesta manera, per altra banda, la confrontació proselitista directa amb l'Església anglicana, a la qual considera en aquest mateix escrit "hereva de l'antiguitat, testimoni i quasi model de la catolicitat". (Els grans temes newmanians són així manifestats: laïcitat, desenvolupament, diàleg amb el món modern, actitud ecumènica...). Una setmana després de remetre aquesta carta, el 21 de febrer, a mode d'amable regal d'aniversari per Newman, el projecte rep l'aprovació del papa Pius IX.

En els mesos que segueixen les ordenacions, de juny a desembre, tingué lloc el període de formació oratoriana en el monestir romà de Santa Croce, que completava la convivència ja iniciada pel grup. En aquest temps, Newman dóna testimoni, un cop més, de la seva penetrant i vigorosa intel·ligència: com ho manifesten les seves anotacions i escrits, assimilà l'esperit i la tradició oratoriana d'una manera molt més lúcida i completa que els seus propis formadors de la Congregació de Roma¹¹. Portant amb ell, doncs, aquest preciós bagatge, i el Breu pontifici pel qual l'Oratori era establert oficialment a Anglaterra, aquest començava la vigília de la Candelera de 1847 a Maryvale, d'on seria traslladat a Birmingham just un any després.

⁹ "El fi propi del nostre Institut és parlar al cor", deia Tarugi.

¹⁰ Com afirmen amb precisió les actuals Constitucions de 1989, la Congregació "és el grup que fou instituït des del principi pel servei de l'Oratori" (n. 5).

¹¹ L'encarregat dels *tirones* o candidats (equivalent al "mestre de novicis" dels religiosos), P. Carlo Rossi, era partidari d'una centralització de les Cases oratorianes, que a Itàlia –i semblantment a Espanya– estaven patint el procés de "*secolarizzazione*" per part del poder civil.

II

Els escrits de Newman a la seva comunitat en aquest any de 1848 dibuixen una magnífica panoràmica de la vocació oratoriana, que en molts aspectes no ha estat superada i que és fruit immediat, però sorprenentment madur, de les seves lectures i reflexions romanes. A continuació intentaré de presentar les seves idees bàsiques.

Newman comença comparant la Congregació oratoriana amb les altres formes de vida religiosa o apostòlica, i fa veure en primer lloc la seva proximitat als diversos instituts de clergues regulars apareguts també dins de les coordenades espirituals de Trento i la Contrareforma, especialment als jesuïtes –que considera paradigmàtics entre tota la resta¹²– i als teatins –molt amics de l’Oratori–; amb tots l’Oratori comparteix la pretensió de suscitar un nou tipus de clergat, vertaderament apostòlic (reformat). Els oratorians, com els clergues regulars, eviten adoptar les observances típicament monàstiques o conventuals, com l’hàbit, el cor o determinades pràctiques ascètiques, però, a diferència d’aquests, no fan vots¹³ i posen menys èmfasi ens els elements institucionals, com les constitucions.

Newman, sobre aquest darrer tret, i en general pel seu caràcter més senzill i familiar, es complau en assenyalar que la Congregació de Sant Felip representa en certa manera un retorn a les primitives comunitats monàstiques fundades per sant Pacomi, sant Basili o sant Benet, cadascuna de les quals conservava la seva pròpia independència.

Però, com ja hem dit, la Congregació de l’Oratori exclou expressament les observances i pràctiques monàstiques, algunes de les quals Newman havia adoptat a Littlemore. Es tracta, doncs, d’un institut eminentment secular, la secularitat de la qual s’explica perquè sorgí com a derivació espontània d’una obra pensada primerament pels laics: les reunions al voltant de sant Felip, anomenades “de l’Oratori”. (Per aquesta raó s’ha dit amb encert que els laics són, de manera diversa al que passa amb els mendicants, el “primer orde” de l’Oratori). Així, Felip Neri, en perllongar comunitàriament el tracte amb els seus penitents –a l’estil d’altres reunions pietoses de l’època–, donà inici a l’Oratori i amb el temps, com diu Newman, “es trobà amb la Congregació”, formada per aquells deixebles que, mitjançant el ministeri pastoral i de la vida en comú, se sentien vocacionats a servir els laics.

Per què no pensà sant Felip en introduir els vots, a la manera dels clergues regulars? La raó més profunda és, segurament, la que Newman indica. “L’originalitat i l’agosament” de sant Felip, diu, consistí en tornar a proposar “la forma primitiva del

¹² La contraposició entre oratorians i jesuïtes –exagerada en alguns aspectes– és freqüent en aquests escrits de Newman, i es refereix tant al diferent caràcter dels sants fundadors, com als “exercicis espirituals” propis de cada institut i a la diversa concepció de la vida en comunitat. Les semblances s’accentuen, al contrari, en el sermó “The Mission of St. Philip Neri”, cit, Ens substància, sant Felip és per Newman el reformador per excel·lència del clergat secular en el segle XVI, així com sant Ignasi ho és del regular.

¹³ La butlla del papa Gregori XIII per la qual s’erigeix canònicament la Congregació (1575) fa una excepció amb l’Oratori en no exigir la professió de vots –ni tampoc juraments ni promeses– que la reforma tridentina havia generalitzat.

cristianisme”¹⁴, caracteritzada per la *senzillesa* i l’*espontaneïtat*, en tant que expressions privilegiades de l’amor cristià. En efecte, continua dient Newman, “la Congregació es regeix pel lliure esperit de sant Pau”, per la llei *interior* de la caritat, enfront de les lleis i constriccions externes¹⁵. La visió newmaniana de Felip, pel que fa a la seva espiritualitat, no és tant la d’un sant de la Contrareforma, sinó la de *Vir prisci temporis*¹⁶, “home de temps antic”, i amb freqüència el compara amb Pau¹⁷. Certament, les cartes paulines eren molt llegides i estimades per Felip, i són també conegudes les seves llargues hores d’oració a les Catacumbes romanes, fent memòria dels màrtirs, així com la seva estimació pels sants Pares... Aquesta és també la concepció del deixeble i successor de sant Felip al davant de l’Oratori de Roma, Cesare Baronio, primer historiador eclesiàstic modern: les reunions de l’Oratori són per ell un retorn a les assemblees apostòliques que sant Pau descriu en la seva primera carta als de Corint¹⁸. I quan les Constitucions de la Congregació exclouen els vots, com també qualsevol tipus de jurament o promesa, citen una frase del corpus paulí: “la caritat és el vincle *de la perfecció*” (Col 3, 14). Sense cap mena de dubte, la Congregació de l’Oratori és un institut o medi de perfecció, tot i que manquin els vots religiosos¹⁹.

Per altra banda, l’absència de vots remet de manera necessària –i així ho diu expressament sant Felip– al segon gran principi estructural de la Congregació: l’autonomia de les Cases. Si es tractés d’un institut centralitzat –com l’Oratori francès, fundat per Pierre de Bérulle el 1611, i que Newman sempre distingí netament de l’Oratori “italià” de Sant Felip–, la caritat no fóra suficient per mantenir-lo en unitat. Hom pot prescindir dels vots, doncs, perquè es tracta d’una comunitat reduïda, familiar, únic àmbit en la qual es fa possible la caritat no reglada: “dotze preveres treballant junts, heus ací el que ambiciono. Hom no pot estimar molts al mateix temps; pròpiament

¹⁴ “La preferència de Newman per l’*ethos* del cristianisme primitiu”, afirma Murray, “lluny de constituir una deformació de l’espiritualitat de sant Felip, imputable a un ex anglicà estudiós dels sants Pares, respon cabdalment al caràcter felipó” (*Newman the Oratorian*, cit., pp. 108-109). El mateix havia sostingut Honoré, enfront de les tesis d’Henri Bremond: Newman no “anglicitzà” ni “newmanitzà” sant Felip (*Itinéraire spirituel de Newman*, cit., p. 167).

¹⁵ Aquest subratllat de la llibertat personal en l’Esperit Sant és també fet notar per mons. Alfred Baudrillat en el seu pròleg al llibre de Louis Ponnelle i Louis Bordet, *Saint Philippe Neri et la société romaine de son temps* (París 1928): “l’esperit felipó consisteix en fer que cadascú se senti com a casa seva, en no coaccionar, en deixar que cadascú, dins dels límits permissibles, manifesti l’originalitat del seu pensament i de la seva manera de ser, en complaure’s en la diversitat no menys que en la unitat, en respectar escrupolosament l’espontaneïtat de les ànimes”. Cit. En l’*Itinerari espiritual* aprovat per la Confederació oratoriana el 1994 (Verona 1995), n. 107.

¹⁶ Invocació de la lletania de Sant Felip composta per Newman i inclosa en el volum pòstum *Meditations and Devotions* (1893).

¹⁷ Cf. especialment el sermó “St. Paul’s Gift of Sympathy”, predicat el 1857 en l’església universitària de Dublín: “Deixant a una banda les formes en la mesura en que era lícit, (sant Pau i sant Felip) han fet possible que la relació personal (*influence*) substitueixi la norma legal (*rule*) i que la caritat ocupi el lloc de l’autoritat, atraient les ànimes mercès als sentiments regenerats de la pròpia natura humana”. (*Sermons on Various Occasions*, cit., pp. 119-120).

¹⁸ Sobre Baronio i l’estil propi de l’Oratori és de màxim interès l’article de Christian Mouchel “Éloquence et méditation dans la première centurie des Annales Ecclésiastiques de Cesar Baronio (1588)”, *Bibliothèque d’Humanisme et Renaissance* 1992/1, pp. 81-110. Aquest treball mostra com Sant Felip i els seus deixebles, mitjançant una “pedagogia de la tendresa” original, es proposaren evitar tant la duresa protestant com la controvèrsia escolàstica i la vanitat renaixentista.

¹⁹ Per Newman l’Oratori “és, en substància, encara que no en la forma, una religió”: de fet, tot i que en el prefaci de la *Instituta* o antigues Constitucions (1612) s’afirma que la Congregació constitueix un mode de vida “molt divers al dels religiosos”, Sant Felip no deixava d’exhortar els seus fills a que imitessin els religiosos, no en els vots, però sí en la perfecció.

parlant, hom no pot haver molts amics. Un Oratori és una família i una llar”, dirà Newman el 1878.

D'aquí se'n deriven diverses conseqüències. En primer lloc, les Constitucions o lleis pròpies són poques, les indispensables per a mantenir unida la Congregació, i són sobretot una recopilació de costums i decisions de la comunitat²⁰. No són prèvies i constitutives de l'Institut, com passa en les comunitats religioses, sinó posteriors a ell. I així, encara que s'hagin d'observar amb tota exactitud, “representen poc per a un oratorià”, diu Newman. I continua: “El que manté l'harmonia comuna” és més aviat “la delicadesa i la sol·licitud recíproca”, “la deferència i l'amabilitat, l'estimació mútua, el coneixement de la manera de ser dels altres”... En resum, la caritat efectiva i afectiva entre els membres, manifestada en el tracte familiar. “Així doncs, hom pot dir”, conclou Newman, “que la relació personal (*personal influence*²¹) és pels oratorians allò que les constitucions són pels jesuïtes”. I, en una altra ocasió (1854): “una falta contra la caritat a l'Oratori equival a un acte de desobediència en les altres congregacions”²².

Però la perfecció, afegeix Newman, si bé no demana necessàriament els vots, no és possible sense l'observança dels consells, o almenys d'alguns d'aquests, i implica també algun tipus de mortificació. Sobre els consells, i tenint present que a l'Oratori no es professa el vot de pobresa, i que la castedat va unida de fet a la vida en comú i al celibat eclesiàstic, Newman es fixa en l'obediència, entesa com la “conformitat amorosa i espontània a la voluntat de la Congregació”, “a les seves decisions i al seu esperit”²³. Correlativament, la mortificació no es refereix en l'Oratori ni al conreu de la intel·ligència, que pot practicar-se en tota la seva extensió, inclosos els sabers seculars; ni als afectes humans, perquè és indispensable l'amistat entre els membres; ni tant sols als béns materials, com la pròpia habitació o la casa comuna (anomenada “niu” –i no cel·la–, en el sentit de llar familiar i entranyable, en el llenguatge oratorià). Es tracta, doncs, de quelcom diferent al *contemptus mundi* de la tradició ascètica; i es resumeix en allò que sant Felip anomenava “mortificar la *razionale*” (l'ànima racional), això és: en renunciar a la pròpia voluntat per tal d'acomodar-se a la “*santa comunitat*”. Es tracta de ser lliures, però no independents²⁴: solidaris, més aviat, en la responsabilitat comuna, amb tot el que això comporta. Ja que, com deien els primers oratorians, *vita communis, mortificatio maxima*.

²⁰ La *Instituta* comença, precisament, amb aquestes paraules: “La Congregació de l'Oratori, més aviat instruïda mitjançant costums que obligada per lleis per Sant Felip Neri, no ha tingut una regla pròpia a la manera dels religiosos (...)”. Dins de les Constitucions, Newman distingí entre *costums* o tradicions de l'Oratori de Roma, amb valor exemplar (orientatiu), i *decrets* obligatoris (la modificació parcial dels quals obtingué de la Santa Seu el 1847, principalment per fer possible la tasca educacional en l'Oratori anglès).

²¹ Cf. el sermó anglicà de 1832 titulat “Personal Influence, the Means of Propagating the Truth” (*University Sermons*, 5); traducció castellana de BOIX, A., a *La fe y la razón. Sermones universitarios* (Madrid 1993).

²² Com Newman observa amb molt de realisme, als principis de la caritat i l'obediència cal afegir un tercer, indispensable també per conservar la cohesió comunitària: es tracta del que ell anomena “acord mental” (*intellectual agreement*) o visió compartida sobre l'Oratori i la seva missió.

²³ “Una comunitat és un tot; té un esperit, una ment, un punt de vista sobre les coses, una acció; i l'obediència que exigeix als seus membres, en la qual consisteix la seva perfecció, és aquiescència, consens en aquest únic esperit, manera de veure i d'actuar, com un acte de lleial i respectuosa submissió” (1856).

²⁴ “La vocación oratoriana de Newman”, en NEWMAN, J.H., *Pensamientos*, cit., p. 130.

III

Ens trobem ara amb un problema crucial que condicionà el desenvolupament ulterior de l'Oratori anglès. Tot just arribat Newman a Anglaterra el 1847 s'uní a l'Oratori un altre convertit de l'anglicanisme, Frederick William Faber, tretze anys més jove que ell, junt amb un grup de seguidors, als quals havia reunit en un projecte de comunitat religiosa, els "Germans de la Voluntat de Déu", d'inspiració romàntica i medievalitzant. Faber, amb un caràcter sensible i poètic, però emocionalment poc equilibrat, no va compartir mai les idees de Newman²⁵, i a poc a poc se'n va anar separant. Es va fer càrrec d'un nou Oratori fundat a Londres el 1849, que convertí en senyera de les idees ultramontanes, aleshores de moda. Quan Newman es trobava en la tasca, encarregat per la Santa Seu, de la fundació de la Universitat Catòlica de Dublín, a on anava i venia des de la seva comunitat de l'Oratori de Birmingham, sorgí un llastimós desacord entre les dues Cases a causa de la interpretació d'una norma de les Constitucions, la qual cosa obligà Newman a abandonar el projecte de Dublín –no la seva "idea d'universitat"²⁶–, i acabà en trencament entre Birmingham i Londres, fent inviable la pretensió de Newman de "sembrar Anglaterra d'Oratoris".

Es tractava d'un problema en bona part de relacions personals, però també era latent una controvèrsia sobre idees, que afectava tant la concepció del catolicisme com la de l'Oratori. En el fons, la qüestió era establir la relació correcta entre "món" i "vida espiritual". Per Faber i els oratorians de Londres, la mortificació de la *razionale* significava la proscripció de l'activitat intel·lectual en l'Oratori: sant Felip no havia estat un home de lletres, un humanista, i Newman, per tant, no li era fidel. Aquest, tanmateix, al·lega una nòmina impressionant d'oratorians que han sobresortit en molt diverses branques del saber: història de l'Església i arqueologia cristiana, però també art, música, literatura, matemàtiques... tot i que evitant gairebé sempre d'ocupar-se directament del dogma i la controvèrsia teològica. Per Newman, això s'explicava en bona part perquè, no havent-hi en l'Oratori vot de pobresa, els seus membres eren generalment "cavallers" (*gentlemen*), persones distingides que, pel fet de ser-ho, havien pogut accedir a una educació superior: en l'Oratori, "la classe elevada i culta és la que dona el to". A més, això comporta un gran avantatge de cara a la vida comuna: l'amplada d'horitzons, àdhuc "les bones maneres" (*gentlemanlikeness*), que proporciona l'educació liberal o universitària, fan més agradable la convivència familiar a l'Oratori, essent més difícil que arrelin hàbits negatius com la parquedat en el tracte o la rigidesa de punts de vista. La coneguda insistència de sant Felip en la humilitat, incloses les famoses humiliacions a què sotmetia els seus, s'expliquen precisament perquè aquests eren persones distingides i cultes, que no van canviar d'estat a l'entrar en la Congregació²⁷.

²⁵ Faber va entendre la pròpia missió com "una creuada contra la detestable i diabòlica heretgia del protestantisme" (HONORÉ, J., *Itinéraire spirituel de Newman*, cit., p. 178). No cal dir fins a quin punt Newman es trobava lluny d'aquesta postura.

²⁶ En la dècada de 1860 Newman continuà mantenint la necessitat d'una educació superior pels catòlics que fos realment, i no sols nominalment, universitària –d'aquí el seu propòsit de fundar un Oratori a Oxford–. Per altra banda, ja des dels seus anys de *tutor* en l'Oriel College d'Oxford, entengué la tasca *acadèmica* com intrínsecament *pastoral*: "Secular education considered as a pastoral care was his true field, and this for his whole life". (MURRAY, P., *Newman the Oratorian*, cit., p. 18).

²⁷ Cf. Sir 3, 20: "Quan més gran siguis, més has d'humiliar-te".

De qualsevol manera, la Santa Seu havia permès que l'Oratori anglès s'ocupés de temes de controvèrsia en defensa del catolicisme, i que pogués tenir col·legis o escoles amb aquesta finalitat (Newman fundà la *Oratory School* de Birmingham el 1859): per Newman, era essencial “elevant el nivell dels catòlics i donar a les seves conviccions una forta base”. Faber, però, es recolzava en una expressió del Breu pontifici fundacional, *ordo honestior*, que traduïa amb poca fortuna el plantejament de Newman, per a legitimar el seu apostolat “devocional” entre les classes altes, fent abstracció del tema educacional²⁸.

Cada vegada més, l'enfocament global de Newman fou jutjat com “intel·lectualista”, incompatible amb el vertader catolicisme. Són conegudes les paraules del cardenal Manning a monsenyor Talbot en 1866, segons les quals Newman és tingut per la figura més destacada del catolicisme “anglès”, perquè personifica “l'antic to d'Oxford –anglicà, patristic, literari– trasplantat a l'Església (...) un catolicisme mundà”. Varen ser aquests eclesiàstics de “tarannà dur i intolerant” –diria Newman el 1875– els que van fer fracassar el projecte d'un Oratori a Oxford²⁹, però que no pogueren evitar que Lleó XIII el fes cardenal el 1879, permetent que continués vivint en el seu estimat “niu” de Birmingham.

* * *

No hi ha cap mena de dubte, sant Felip i l'Oratori van ajudar John Henry Newman a fer possible la síntesi entre *pietat* i *lletres* que l'humanisme del Renaixement i el seu epígon l'anglicanisme no van saber obtenir, però que florí més endavant en l'anomenat “humanisme devot” de sant Francesc de Sales (fundador de l'Oratori de Thonon a Savoia, i la imatge del qual encara es conserva a la capella privada de Newman a l'Oratori de Birmingham). Jean Honoré ha destacat la “influència decisiva” de sant Felip en l'espiritualitat de Newman, i arriba a parlar en aquest sentit d'una “tercera conversió” (després de la primera, als quinze anys, i de la segona, la seva entrada en l'Església catòlica)³⁰. Aquesta té lloc, especialment, en els anys de foscor de la seva vida de catòlic, quan, al contrari del que li havia passat com anglicà, la seva oració “era apaivagada”, però la seva vida “era trista”. Com confessa en els seus escrits autobiogràfics, ja en els seus anys anglicans estimava ésser desconegut, com sant Felip demanava als seus deixebles (*amare nesciri*); ara li demanava també que li ensenyés a “menysprear ésser menyspreat” (*spernere se sperni*), i que els seus problemes amb les autoritats eclesiàstiques no perjudiquessin l'Oratori. Com aquell a Roma, havia començat per la gent més humil de Birmingham, refusant tota grandesa mundana. Honoré resum així aquest procés: “l'Oratori desenvolupà i equilibrà la seva pròpia expressió espiritual en la direcció més conforme amb el seu ideal de veritat i de simplicitat evangèlica”³¹.

²⁸ Newman fou certament perspicax en intuir que el futur social i polític d'Anglaterra es jugaria en les universitats i en les ciutats industrials, i no en una aristocràcia que ja havia començat a decaure. D'aquí la importància que donava a l'educació: “From first to last (...) education has been my line” (*Autobiographical Writings*, 1956, p. 259).

²⁹ L'Oratori d'Oxford ha estat establert finalment el 1990 –cent anys després de la mort de Newman!– i erigit canònicament el 1993.

³⁰ Newman. *La fidélité d'une conscience* (Chambray 1986), pp. 14-16.

³¹ *Itinéraire spirituel de Newman*, cit., p. 164.

En el segle XIX, després de la Il·lustració, el triomf polític del liberalisme i la revolució industrial, calia una nova síntesi, ara ja entre “devoció” i “raó”, que només una intel·ligència poderosa i una espiritualitat profunda com la de Newman podia fer, i que quasi un segle més tard rebria la seva confirmació definitiva en el Concili Vaticà II. Diu l’oratorià francès Louis Bouyer que l’Oratori “neix de la trobada, en sant Felip, entre una ànima excepcionalment interior i una ment excepcionalment oberta”³². Heus ací la vocació a la qual es va sentir cridat John Henry Newman i a la qual respongué amb tanta donació i fidelitat creativa al llarg de la resta de la seva vida.

August Monzon i Arazo, C.O.
Oratori d’Albacete

³² *Un Socrate romain. Saint Philippe Neri* (París 1979), cap. 5; traducció italiana: *La musica di Dio. San Filippo Neri* (Milà 1980), p. 101.